

Gerontophobia: de heimelijke weerzin tegen de ouderdom COLUMN

in: Noëlle Sant, Dolly Deeg (red.), Oud worden is normaal, VU University Press 2015, 53 - 54 (ook verschenen in: Geron. Tijdschrift over ouder worden en samenleving, #3, 2015)

Frits de Lange

De publieke discussie over ouder worden in Nederland heeft een hoog schijnheilig gehalte.

Het lijkt ons allemaal te gaan over goede ouderenzorg, maar onderhuids is er sprake van weerzin tegen de ouderdom. We houden niet van ouderen, we hebben een hekel aan de ouderdom, omdat we er bang voor zijn. Er moet goed gezorgd worden voor de moeders in het verpleeghuis, maar niemand wil er zelf ooit in. De kwaliteit van de zorg moet op orde, maar het mag niet te veel kosten. De oude dag is ons niet echt een opoffering waard. Dat komt omdat we niet van oud worden houden. Ouderen confronteren ons met het feit dat we sterfelijk zijn; dat we een kwetsbaar lichaam hebben en de sociale status die we hebben kunnen verliezen. Ouderen staan al met een been in het graf, bij hen loopt zomaar de urine langs de enkels, en wie ze ooit waren en wat ze voorstelden, de wereld is het zomaar weer vergeten. Dat we niet van de ouderdom houden, komt omdat we de terreur van dood en fysiek en sociaal verval buiten de deur willen houden. We verschonen met liefde baby's, maar huiveren bij de luiers van een hoogbejaarde. We zoeken voor ons bedrijf iemand met ervaring, maar een 55 plusser nemen we niet meer in dienst. We ontkennen het liefst de ouderdom en willen haar niet zien.

'We', dat zijn jonge mensen, zoals die student die laatst tegen me zei: ik houd niet van oude mensen, ze stinken.' Maar 'we', dat zijn ook beleidsmakers die van ouderen stuk voor stuk soevereine, participerende, zelfredzame burgers willen maken, die hun eigen boontje doppen. Iets dat zij zelf als veertiger en vijftiger ook graag zijn en tot in lengte van dagen willen blijven, en dat ze projecteren op de tachtigers en negentigers van nu. 'We', dat zijn ook gerontologen die het paradigma van de ouderdom als verval hebben verlaten en nu alles inzetten op healthy ageing. We, dat is mijn 85-jarige schoonmoeder, die niet wil verhuizen omdat ze zegt: 'bij die oude mensen wil ik niet wonen'. 'We' dat zijn van gezondheid blakende 100-jarigen, die we als 'best practices' ten voorbeeld houden aan hun klagende en krakkemikkige leeftijdsgenoten.

We houden niet van de ouderdom, omdat we er bang voor zijn.

Maar onze onderhuidse angst en vrees, onze afkeer en weerzin, die houden we binnen, en koesteren we als onze meest geliefde blinde vlek. Oud worden zien we als de eindeloze prolongatie van de volwassenheid. De fase waarin we zo lang mogelijk blijven doen wat we altijd deden, niet als een nieuwe levensfase met een eigen betekenis. We hebben nog nooit zoveel oude mensen, nog nooit zoveel oude mensen die heel oud worden, als nu gehad. Maar nog nooit hebben we zo weinig erkenning gehad voor het feit dat oud worden ook verval is, een stapje dichterbij de dood.

Het beeld van de vitale senior, die de derde leeftijd extrapoleert tot zijn of haar laatste snik, domineert. De krasse knar heerst in de cultuur als 'forever young', in de politiek als actief burgerschap, in de gerontologie als successful ageing. Vitaliteit vormt de heimelijke master narrative van deze tijd. In een collectieve samenzwering en ontkenning staan we zo met de rug naar de vierde leeftijd, die van de kwetsbaarheid, aftakeling en zorgafhankelijkheid. Het onderscheid derde en vierde leeftijd zelf is ideologisch van aard, gevoed door het ideaal van de compression of morbidity: dat iedereen ooit op ultrahoge leeftijd kerngezond dood neer zal vallen. Als we dan echt moeten gaan aftakelen, dan het liefst héél snel. Of dat voor zijn, door er voor die tijd uit te stappen. Onze levensloop is geen opgaan, blinken en verzinken, maar pieken tot het eind. Vitaal 'oud worden, zonder het te zijn', om met de titel van Rudi Westendorp's bestseller te spreken.

Het zal wel komen omdat ik theoloog ben. Dat we sterfelijk en vergankelijk zijn, behoort bij het menselijke bestaan. De ouderdom is niets anders dan een verheving van de menselijke conditie. Dat te beseffen, daar kun je volgens mij niet vroeg genoeg mee beginnen. Het neemt je doodsangst niet weg, maar wel de vrees voor de ouderdom, en de heimelijke weerzin tegen ouderen.

Column, uitgesproken op het afscheid van prof.dr. Dorly Deeg, als hoogleraar Epidemiologie van de veroudering en wetenschappelijk directeur van de Longitudinal Aging Study Amsterdam (LASA), VU/VUmc, 5 juni 2015

Frits de Lange is hoogleraar Ethiek aan de Protestantse Theologische Universiteit, vestiging Groningen.